

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ АСПЕКТІВ АНАЛІЗУ РОБОТИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

ГНЕЗДІЛОВА О. М.

кандидат економічних наук

Запоріжжя

Організація аналітичної роботи на сільськогосподарських підприємствах в умовах розширення економічних зв'язків, як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях вимагає нового зваженого підходу та повної і достовірної інформації. Ми згодні з тлумаченням Т. Ковальчук, що «...економічний аналіз повинен забезпечити гнучкість в управлінні, можливості та вміння швидко перебудовуватися і реагувати на зміни зовнішнього середовища, не втрачати нових можливостей, які відкриваються нововведеннями і ринком, тобто поліпшити якість управління підприємством» [1, с. 9].

Кардинальні зміни в господарствах, які викликані зміною форми власності, привели до вдосконалення механізму господарювання і потреби розвитку нових форм контролю за роботою всіх виробничих підрозділів. При цьому новим власникам необхідно мати достовірну інформацію не тільки швидко, але й з певним рівнем оцінки виробничих ситуацій та пропозиціями подальших дій. Задовольнити цю потребу можна через організацію відлагодженої оперативної обліково-аналітичної системи, економічним базисом якої є вихідна облікова інформація, а надбудовою – стратегія, методологія та методи її використання, які притаманні економічному аналізу.

Саме економічний аналіз дає можливість досліджувати як основні тенденції розвитку виробництва та вплив на них різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів, так і фінансово-господарську діяльність окремих суб'єктів господарювання та їх структурних підрозділів.

На сьогодні в наукових колах існує декілька наукових підходів щодо визначення сутності і призначення економічного аналізу. Так, одні вчені, а саме: В. Осмоловський, В. Яценко розглядають це поняття на макрорівні і вважають, що економічний аналіз охоплює всю структуру народного господарства на різних рівнях управління: державному, галузевому, територіальному і програмному [2, 3].

Інші, такі як О. Фудіна, вважають, що економічний аналіз вивчає три основні сторони господарської діяльності: технологічну, організаційно-економічну та фінансову, ще інші розглядають це поняття на мікрорівні та наголошують, що економічний аналіз – це комплексне вивчення роботи підприємств, господарських об'єднань, міністерств і відомств з метою об'єктивної оцінки їх результатів і виявлення резервів підвищення ефективності господарювання [4].

Щодо визначення змісту економічного аналізу нам найбільше імпонує погляд М. Баканова та А. Шеремета,

які визнають правомірність кожної з точок зору та переконані, що всі види економічних досліджень це вже економічний аналіз [5, с. 3.]

Ми цілком згодні з Т. Карповою та Г. Ораєвською, що економічний аналіз є одним із методів управління і вважаємо, що його зміст і призначення визначається потребами управління на різних рівнях залежно від потреби суспільства, галузі, регіону, підприємства, підрозділу тощо [6].

Мета статті:

- ✦ дослідити сучасні наукові підходи щодо визначення сутності і призначення економічного аналізу;
- ✦ виходячи з результатів дослідження, сформулювати основну мету, функції, предмет і завдання аналізу транспортної роботи;
- ✦ визначити інформаційне забезпечення аналізу основних показників роботи автотранспорту.

Виходячи з потреб управління, визначається основна мета та функції аналізу, предмет і завдання аналізу, методологія та методика його проведення. Узагальнивши теоретичні викладення в економічній літературі стосовно мети економічного аналізу, ми дійшли висновку, що мета аналізу формується при постановці конкретного управлінського завдання і спрямована на обґрунтування управлінських рішень і визначення шляхів їх виконання.

З визначення мети зрозуміло, що успішне її досягнення можливе тільки при наявності повного та достовірного інформаційного забезпечення, основним джерелом якого є облікові дані. Саме облікова інформаційна база на сьогодні здатна повною мірою задовольнити потребу аналітиків і забезпечити якісне виконання службою економічного аналізу покладених на неї функцій.

Для досягнення поставленої мети економічний аналіз за твердженням Т. Ковальчук виконує такі функції: «...гносеологічну, методологічну, онтологічну, соціальну, етичну, практичного досвіду, інформаційну, комунікативну та виховну».

Виходячи з результатів дослідження даного питання та вищевикладеного, ми вбачаємо такі основні функції аналізу:

- ✦ *пізнавальна* – для визначення дії загальноекономічних законів і факторів, що на них впливають, причинно-наслідкових зв'язків при здійсненні соціально-економічної та фінансово-господарської діяльності;
- ✦ *науково-методологічна* – для розвитку та впровадження в теорію і практику економічних досліджень системи методів і прийомів аналізу з використанням сучасних технологій і можливостей;

- ✦ *інформаційна* – для забезпечення потреби управління різних рівнів в обґрунтованій економічній інформації;
- ✦ *пояснювальна* – для розкриття і пояснення напрямів, процедур і результатів дослідження;
- ✦ *альтернативна (моделююча)* – представлення всіх можливих варіантів і напрямів прийняття управлінських рішень з визначенням можливих наслідків по кожному з них;
- ✦ *соціально-виховна* – для мотивації до праці, підвищення її продуктивності через суспільний та особистий економічний інтерес.

Функції економічного аналізу більш широко розкривають його сутність та призначення, але не дають відповіді на питання, на що саме спрямовані дії аналітика, що є предметом та об'єктом дослідження.

На сьогодні в науковій літературі немає однаковості у визначенні предмету економічного аналізу. Науковці трактують його по-різному залежно від тієї мети, яку вони вбачають перед даною галуззю економічної науки. Так, Аксененко О. та Скалозубова Н. вважають, що предметом аналізу є діяльність підприємств і структурних підрозділів [7, с. 6], а Лещенко Г., Козак Г. додають ще й галузь та народне господарства в цілому [8, с. 6].

Ораєвська Г. переконана, що предметом економічного аналізу є розкриття економічних явищ, визначення факторів та їх впливу на результати господарського процесу, виявлення внутрішніх резервів і шляхів їх використання [9, с. 6]. У такому ж напрямі, але більш лаконічно висловлюється і Г. Савицька: «Предметом аналізу господарської діяльності є причинно-наслідкові зв'язки економічних явищ і процесів» [10, с. 23].

Ми вважаємо, що предметом економічного аналізу є фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання різного рівня в умовах дії об'єктивних та суб'єктивних факторів економічного розвитку суспільства.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства предметом економічного аналізу роботи транспортних підрозділів є транспортний процес на усіх стадіях його здійснення в умовах економічної реформи АПК.

Об'єктом дослідження при цьому будуть конкретні учасники транспортного процесу та різноманітні показники їх діяльності.

Визначення мети, предмета та об'єкта економічного аналізу дозволяють сформулювати основні завдання, які постають перед ним, та вирішити питання проведення аналітичної процедури, що включає в себе вибір методології і методичних прийомів, послідовність аналітичних дій.

Наявність певних відмінностей у визначенні змісту, мети функцій і предмету економічного аналізу зумовило різний підхід науковців щодо трактування завдань, які стоять перед ними. Докладні дослідження в цьому напрямку були проведені Т. Ковальчук, яка систематизувала завдання аналізу виділені різними авторами [1, с. 24 – 26]. Розвиваючи даний аспект досліджень, ми дійшли висновку, що на різному рівні соціально-економічного розвит-

ку країни перед економічним аналізом ставилися різні завдання.

Так, на початку 1980-х років перед аналізом стояли завдання, вирішення яких повинне сприяти виконанню виробничих програм і планів, нарощуванню виробництва, виявлення резервів щодо використання ресурсів та зменшення собівартості продукції підприємств, а також аналіз ефективності новацій, виявлення причинних зв'язків і розробка обґрунтованих рекомендацій щодо зростання ефективності виробництва.

У кінці 80-х – напочатку 90-х років, коли почали розширюватися функції управління, відбулися деякі зміни при визначенні завдань аналізу. Тепер до аналізу виконання планів і дотримання нормативів додаються завдання щодо розробки заходів з усунення причин недоліків у роботі й використання резервів і забезпечення необхідними даними прийняття управлінських рішень. З розвитком ринкових відносин, зміною власника від економічного аналізу очікуються відповіді на питання щодо дотримання вимог комерційного розрахунку, рівня конкурентоздатності підприємства й кон'юнктури ринку, оцінки підсумків роботи та кінцевих результатів.

На сучасному етапі практично всі поставлені завдання економічного аналізу є актуальними, змінюються тільки вимоги щодо терміновості їх виконання та спрямованості використання їх результатів: терміново, в поточному періоді, в майбутньому.

Завдання аналізу та терміни їх виконання визначають методологію економічного аналізу. В економічній теорії методологія визначається як, «...загальний підхід до вивчення економічних явищ, система методів і прийомів аналізу при визначеному філософському підході: суб'єктивному, діалектико-матеріалістичному, емпіричному, раціональному».

Саме такий методичний підхід ми взяли за основу при дослідженні проблеми інформаційного забезпечення потреб аналізу роботи транспортних засобів у аграрних підприємствах.

Дослідження проводилися за такою логічно-послідовною схемою:

мета → *завдання* → *функції* → *методи* → *способи*
→ *прийоми*.

Відносно організації ефективного транспортного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників мета інформаційного забезпечення потреб економічного аналізу може бути сформульована таким чином: «надання керівникам різного рівня обґрунтованої інформації щодо забезпечення потреби у транспортних засобах та ефективності їх використання для прийняття управлінських рішень щодо поліпшення транспортного обслуговування аграрних підприємств».

Як неодноразово зазначалося вище, інформаційною базою для економічного аналізу є дані, що накопичуються і систематизуються в системі обліку. При цьому, сама облікова система повинна будуватися таким чином, щоб повною мірою задовольнити потреби як представників економічного аналізу щодо висвітлення різних сторін господарської діяльності підприємств та їх структурних підрозділів, так і кінцевого споживача

економічної інформації – апарат управління та інших користувачів різного рівня.

Ми вбачаємо, що організація аналітичної роботи на сільськогосподарських підприємствах повинна підпорядковуватися трьом основним завданням. *По-перше*, надання інформації для прийняття оперативних управлінських рішень, *по-друге*, оцінка фінансово-господарської діяльності та визначення резервів підвищення її ефективності в поточному періоді, *по-третє*, визначення перспективних напрямків діяльності підприємства. Вирішення цих завдань потребують створення аналітичної бази за наступними визначеними нами напрямками (рис. 1).

ціальні аналітичні відділи. Ці відділи поряд з поточним аналізом здійснюють оперативний аналіз роботи виробничих підрозділів і стратегічний аналіз планів розвитку підприємства

Вихідні інформаційні форми, що складаються працівниками даного відділу, використовуються не тільки керівним складом з метою управління, але й економічною і бухгалтерською службами для складання різноманітних форм статистичної звітності. Досить ефективно аналітичні таблиці оперативного обліку використовуються внутрішніми контролерами.

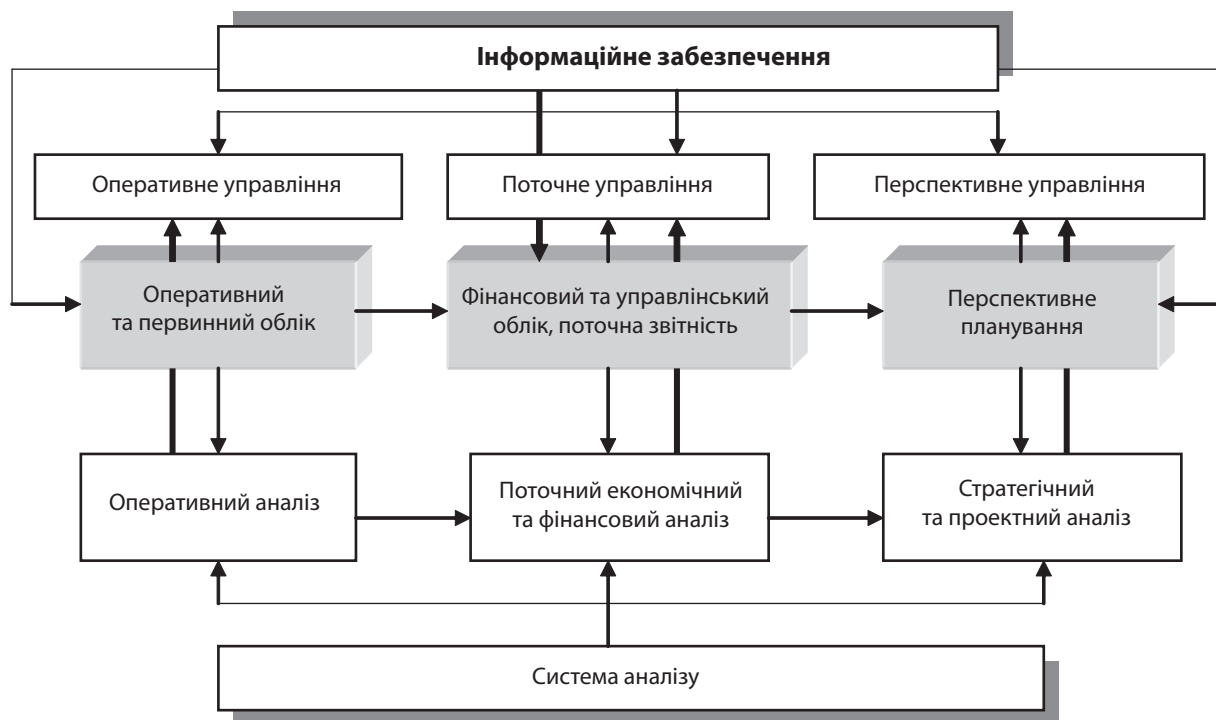

Рис. 1. Схема організації інформаційного забезпечення аналізу на аграрному підприємстві

Досліджуючи стан аналітичної роботи в аграрних підприємствах, ми дійшли висновку, що в сучасних умовах він знаходиться на досить низькому рівні. Якщо в радянський період економічна служба регулярно аналізувала показники поточної діяльності, які використовувалися для складання поточних і підсумкових звітів, то на сьогодні існування самої такої служби в багатьох господарствах є проблематичним.

Зазначимо, що оскільки на сучасному етапі розвитку аграрне виробництво знаходиться в критичному стані щодо забезпеченості транспортними засобами, якість транспортного обслуговування виробників сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від чіткої організації роботи транспортної ланки, що неможливо здійснити без належної організації системи поточного й оперативного обліку та аналізу.

Стан організації аналізу на аграрних підприємствах Запорізької області наведено в табл. 1. За результатами анкетного опитування головних бухгалтерів Запорізької області ми визначили, що в деяких фінансово стабільних великих і середніх господарствах, які забезпечені сучасною комп'ютерною технікою, створені спе-

Вважаємо, що на сьогодні найбільш необхідним напрямом розвитку аналітичної роботи є пошук шляхів скорочення термінів між плануванням і здійсненням операції і оцінкою її ефективності. Тому вчені-аналітики, вбачають необхідність вдосконалення системи економічного аналізу саме в підвищенні його оперативності. При визначенні виробничо-економічної ефективності роботи автопарку доцільно використовувати як техніко-експлуатаційні, так і вартісні показники використання автомобільного транспорту, інформація про стан яких міститься у різних за своєю природою документах і розрахунках (табл. 2).

ВИСНОВКИ

Таким чином, ми бачимо, що, по-перше, для розрахунку технічних показників інформація береться з технічної документації, яка, як правило, знаходиться або в механіці, або в архівах разом з документами на придбання транспортних засобів. На жаль, у системі обліку не передбачене її накопичення та групування, що викликає певні труднощі в отриманні такої інформації через додаткові вибірки або ж призводить до відмови

Таблиця 1

Аналіз результатів анкетного опитування головних бухгалтерів аграрних підприємств Запорізької області про стан економічного аналізу

Район	Кількість респондентів	Види економічного аналізу						Використання для аналізу ПЕОМ		Наявність аналітичного відділу
		оперативний		поточний		стратегічний		од.	%	
		од.	%	од.	%	од.	%			
Василівський	10	2	20,0	6	60,0	1	10,0	2	20,0	1
Запорізький	12	5	41,7	11	91,7	4	33,3	6	50,0	3
Токмацький	10	2	20,0	8	80,0			3	30,0	
Куйбишевський	11	1	9,1	7	63,6	1	9,1	2	18,2	1
Пологівський	10	3	30,0	9	90,0	3	30,0	3	30,0	2
Приморський	10	2	20,0	8	80,0	2	20,0	3	20,0	
Михайлівський	9	1	11,1	7	77,8			1	11,1	
Разом	72	16	22,2	56	77,8	11	15,3	20	27,8	7

Таблиця 2

Інформаційне забезпечення аналізу основних показників з наявності та роботи автотранспорту

Показник	Умовне позначення	Алгоритм визначення	Джерела інформації
1	2	3	4
Номінальна вантажопідйомність	Вн	вихідний	технічний паспорт*
Власна маса автомобіля	Ма	вихідний	технічний паспорт*
Коефіцієнт використання маси	Квм	Вн/Ма	розрахунок
Питомі витрати палива на 100 км пробігу	ПВП	вихідний	технічний паспорт*
Кількість автомобілів за списком	Ас	вихідний	ф.ф. ОЗ-6, ОЗ-9
Кількість автомобілів справних	Ар	вихідний	з оперативних джерел*
Автомобіле-дні в господарстві	АДг	вихідний	вибірка з ф.ОЗ-6
Автомобіле-дні в експлуатації	АДе	вихідний	подорожній лист, вибірка та групування інформації з ф.38
Автомобіле-години в наряді	АГн	вихідний	
Автомобіле-години в русі	АГр	вихідний	
Технічна швидкість	Шт	Пз/АГр	розрахунок
Експлуатаційна швидкість	Ше	Пз/АГн	розрахунок
Коефіцієнт випуску на лінію	Квл	АДе/АДг	розрахунок
Коефіцієнт технічної готовності	Ктг	Ар/Ас	розрахунок
Пробіг загальний	Пз	вихідний	подорожній лист, вибірка та групування інформації з ф.38
Пробіг з вантажем	Пв	вихідний	
Кількість їздок з вантажем	Кі	вихідний	
Середня відстань їздки з вантажем	СВі	Пв/Кі	розрахунок
Коефіцієнт використання пробігу	Квп	Пв/Пз	Розрахунок
Коефіцієнт вантажопідйомності	Кв	Вф/Вн	Розрахунок
Автомобілі в експлуатації	Ае	вихідний	подорожній лист, вибірка та групування інформації з ф.38
Обсяг перевезень загальний	ОПз	вихідний	
Вантажообіг загальний	ВОз	вихідний	
Обсяг перевезень на: 1 автомобіль 1 автомобіле-день ...	ОПа ОПад	ОПз/Ае ОПз/АДе	Розрахунок
Вантажообіг на: 1 автомобіль 1 автомобіле-день ...	ВОа ВОад	ВОз/Ае ВОз/АДе	
Середня відстань перевезень 1 т	ВПс	ВОз/ОПз	

ЕКОНОМІКА ТРАНСПОРТУ І ЗВ'ЯЗКУ

ЕКОНОМІКА

1	2	3	4
Балансова вартість ОЗ: на початок року на кінець року що надійшли що вибули	БВп БВк БВн БВв	вихідні	ф. ОЗ-6
Середньорічна вартість ОЗ	БВср		Розрахунок
Знос ОЗ	З	вихідний	ОЗ-16
Коефіцієнт вибуття	Квиб	БВв/БВп	Розрахунок
Коефіцієнт оновлення	Кон	БВн/БВк	
Коефіцієнт зносу	Кзн	З/БВк	
Коефіцієнт придатності	Кприд	1-Кзн; БВп-З/БВк	
Валові доходи	Д	вихідний	Обороти по К-ту рах. 703
Витрати	В	вихідний	Оборот по Д-ту рах.234
Обсяг транспортних послуг	ОТП	вихідний	Оборот по К-ту рах.234
Фондовіддача	Фв	Д/БВср	Розрахунок
Фондоємність	Фє	БВср/Д	
Продуктивність праці	Пп	Д/к-ть прац.	
Собівартість	Св	В/ОТП	
Прибуток	Пб	Д-В	
Рентабельність	Р	Пб/БВср	

від визначення даних показників. Вирішити дану проблему можна двома шляхами: вдосконалити інвентарну картку з обліку транспортних засобів або ж створити новий документ для обліку технічних та експлуатаційних показників, наприклад «Експлуатаційна картка».

По-друге, з наведеної табл. 2 видно, що досить велика кількість показників визначається за даним Накопичувальної відомості ф. 38, але ж дана відомість ведеться в розрізі кожного окремого автомобіля, а показники визначаються по групах автотранспорту чи автопарку в цілому, тому оскільки типова форма реєстру для узагальнення такої інформації відсутня на підприємствах її будують за довільною формою. До речі, відсутній і реєстр узагальнення даних про надання транспортних послуг споживачам.

По-третє, ми підкреслювали, що розрахунок показників використання тракторів на транспортних роботах можливий за наявності вихідних даних, на сьогодні накопичення такої інформації в обліку практично відсутнє. Облік обсягів транспортної роботи тракторів ведеться за спрощеною схемою, порядок обліку та розмежування витрат на транспортні та сільськогосподарські роботи тракторів практично не визначений, не урегульовано питання одиниці виміру транспортної роботи тракторів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук Т. М. Оперативний економічний аналіз в управлінні агропромисловим виробництвом / Т. М. Ковальчук. – К. : ІАЕ, 2001. – 520 с.
2. Теория анализа хозяйственной деятельности / Под ред. В. В. Осмоловского. – Мн. : Новое знание, 1989. – 426 с.

3. Яценко В. М. Використання та облік нафтопродуктів в автотранспортних підрозділах сільськогосподарських підприємств: екологічний аспект / В. М. Яценко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 4. – С. 404 – 407.

4. Фудина А. В. Анализ деятельности сельскохозяйственного предприятия / Фудина А. В. [и др.]. – М. : Колос, 1983. – 368 с.

5. Баканов М. И. Теория анализа хозяйственной деятельности : Учебник / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 288 с.

6. Карпова В. В. Учет работы автотранспорта в предприятиях разных форм собственности : практическое пособие / В. В. Карпова, А. В. Карпов. – М. : Книга-сервис, 2003. – 112 с.

7. Аксененко А. Ф. Информационное обеспечение экономического анализа / А. Ф. Аксененко. – М. : Финансы, 1978. – 80 с.

8. Лещенко Г. Т. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / Г. Т. Лещенко, Г. Я. Козак. – К. : Вища школа, 1980. – 312 с.

9. Ораевская Г. А. Анализ хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий / Г. А. Ораевская. – М. : Экономика, 1980. – 304 с.

10. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий агропромышленного комплекса : Учебник / Г. В. Савицкая. – Мн. : НП Экоперспектива, 1998. – 494 с.